

Norsk psykologi i verdensperspektiv

BJØRN CHRISTIANSEN

*Institutt for samfunnspsykologi,
Bergen*

Norwegian psychology in a worldwide perspective.

Abstract. — It is estimated that the present size of the world population of psychologists is approximately 220.000. Although Norwegian psychologists constitute a very small fraction of this population (0,6 %), the density of psychologists (number of psychologists per 100.000 population) ranks high in Norway as compared to most countries. It is contended that the density of psychologists is related to economic and human ecological conditions. The growth in the number of psychologists is described, and projections cited concerning future developments. It is pointed out that institutional features of Norwegian psychology up to around 1950 were profoundly influenced by Danish patterns — transmitting continental European innovations. In later years Northern American developments have provided the main source of external influence. Finally, a brief evaluation is made concerning the present status of Norwegian psychology.

Hvor stor er verdens psykologstand? Hvor mange psykologer er virksomme omkring i verdens forskjellige land? Spørsmålet kan ikke besvares med nøyaktighet. Yrkesbetegnelsen psykolog lar seg ikke definere på en entydig og alment akseptert måte. På den annen side burde det være mulig, hvis man tolererer en viss feilmargen — å gi et skjønnsmessig svar.

En yrkesgruppe kan defineres gjennom opplevd yrkestilhørighet. En annen innfallsvinkel er å legge vekt på gjennomgått utdanning for utøvelse av yrket. En tredje mulighet er å kombinere disse to kriterier. Videre er det mulig å rette oppmerksomheten mot medlemskap i den eller de organisasjoner som representerer yrkesgruppens faglige interesser og identitet.

En skjønnsmessig vurdering av antall psykologer i verdenssamfunnet vil åpne for en beregning av den norske psykologstands relative størrelse. Hvor stor andel av totalen utgjør denne? Hvor høy er psykologtettheten i Norge sett i et mellomfolkelig perspektiv? Hvorledes forholder den norske vekstrate i tallet på psykologer seg til den man finner i andre land?

Andre nærliggende spørsmål er: Hvilke faktorer bestemmer størrelsen av et lands psykologstand? Er det en sammenheng til stede mellom økonomi og psykologi? Hvor produktiv i vitenskapelig og faglig henseende er norsk psykologi? Hvor befinner norsk psykologi seg organisatorisk i forhold til internasjonale utviklingslinjer? Hvorfra får norsk psykologi de sterkeste faglige og organisatoriske impulser?

Vi vil i det følgende forsøke å belyse disse forhold.

Verdens psykologstand

Den internasjonale psykologunion (IUPS) er en forening bestående av nasjonale psykologforeninger. Organisasjonen ble stiftet i 1951 og har for øyeblikket 44 medlemsforeninger. For å oppnå medlemskap stilles det krav om at den nasjonale forening skal ha en viss faglig standard, dvs. at den ikke skal være åpen for alle og enhver, men ha bestemmelser som begrenser medlemskap til personer med en vitenskapelig orientert høyere utdanning i psykologi. Det er grunn til å anta at de aller fleste land med psykologutdanning på universitetsnivå og med landsomfattende psykologforeninger — i dag er medlemmer av organisasjonen. Det er videre grunn til å anta at psykologtallet i uni-

onens medlemsland omfatter over 9/10 av verdens samlede psykologstand. Det er imidlertid viktig å understreke at det etter all sannsynlighet foreligger en betydelig variasjon i hvor stor andel av et lands psykologer som er medlemmer av den nasjonale psykologforening. I enkelte land stilles det utdanningsmessige krav som utelukker mange som selv oppfatter seg som psykologer, fra å bli medlemmer. Disse selvopplevde psykologer kan ofte oppfylle betingelsene til å bli medlemmer av et annet lands psykologforening. En oppsummering av de IUPS-tilsluttede foreningers medlemstall vil gi et klart underestimat av den samlede psykologstand.

Vi skal nedenfor redegjøre for hvilken fremgangsmåte vi har valgt for å komme frem til en tallmessig vurdering.

Vårt første skritt var å rette søkelyset mot medlemstallet i de IUPS-tilsluttede foreninger. Det viste seg å være vanskelig å finne detaljerte og ajourførte medlemsoversikter. Det oversiktsmaterialet som foreligger gjelder medlemstallene i slutten av 60-årene og i slutten av 70-årene, gjengitt i IUPS's Directory of Member Societies, publisert i henholdsvis 1970 og 1980. En svakhet ved materialet er at det ikke omfatter talloppgaver fra samtlige foreninger. Særlig er dette tilfelle for 1980. Det er imidlertid sannsynlig at de aller fleste større foreninger, dvs. foreninger med egne sekretariater, er representert med relativt nøyaktige medlemsoverslag på begge tidspunkt. Hvis vi tar for oss denne undergruppe av foreninger, 24 i alt, fremkommer en medlemsvekst på 88 % i løpet av tiårsperioden. De nevnte foreninger hadde i 1970, 89 % av medlemsmassen i de 36 IUPS-tilsluttede foreninger som vi har talloppgaver fra. Det er vanskelig å tenke seg at vi kan begå noen stor feil hvis vi antar at de foreninger, som vi bare har tallopplysninger fra for 1970, har hatt en vekst som svarer til gjennomsnittsveksten for de øvrige foreninger.

Det er grunn til å anta at medlemskapsstatistikken for 1980 refererer til medlemstall året før. Vi kan korrigere for dette ved å påplusse 1/10 av medlemsøkningen i den forutgående tiårsperioden. Men det er også nødvendig å korrigere for at det alltid vil være en del

psykologer som ikke står tilsluttet den nasjonale psykologforening. Det er sannsynligvis ganske store forskjeller fra land til annet på dette punkt. I enkelte land ligger medlemskapsprosenten på over 90, mens den i andre ligger vesentlig lavere. Et meget forsiktig og konservativt overslag vil følgelig gå ut på for alle land bare å påplusse 10 % til det stipulerte medlemstall fra 1980, og å avrunde summen til nærmeste 100.

Overslag over psykologpopulasjonen på basis av foreningsmedlemskap vil gi minimumstall. For enkelte land er det imidlertid mulig å justere tall-estimatene på grunnlag av opplysninger fra nasjonale instanser om antall psykologer i vedkommende land.

Verdens helseorganisasjon (WHO) utgav i 1976 en publikasjon om «Mental Health Services in Europa». I rapporten (May, 1976) blir det bl.a. gitt en oversikt over antall psykologer innen helsevesenet i forskjellige europeiske land i 1972, basert på svar på et spørreskjema stilet til nasjonale helsemyndigheter. Siden hele 8 land ikke kunne gi noen samlet oppgave, og det i forbindelse med ytterligere 5 blir sagt at oppgaven er ufullstendig, og siden tallmaterialet for alle land bare gjelder en undergruppe av psykologer, gir oversikten få muligheter for tallmessige slutninger.

Langt bedre holdepunkter er å hente i en vest-tysk rapport om psykologyrkets profesjonalisering i forskjellige land (Fichter & Wittchen, 1980). Psykologtallet i rapporten refererer seg til oppgaver gitt av representanter for nasjonale psykologforeninger i 1977. I alt omfatter dette tallmaterialet 16 land.

En fremskrivning av et lands psykologtall i 1977, til 1980, er ikke uten problemer. Å legge den gjennomsnittlige årstilvekst på 8,8 % i psykologforeningenes medlemstall til grunn for en slik treårig projeksjon, vil lett kunne gi et overestimat siden det er grunn til å tro at mange foreninger har vokst i relasjon til den nasjonale psykologstand i løpet av 70-årene. Derimot må en antatt økning av psykologstanden i de aktuelle land på 15 % i perioden 1977/80 kunne sies å representere et realistisk, men samtidig forsiktig anslag.

Rosenzweig (1980) har nylig stilt opp en liste over det estimerte psykologtall i enkelte land

Tabell 1: Estimater vedrørende psykologtallet i forskjellige land.

Land	Medlemstall nasj. psykolog- forening 1969 ¹⁾	Medlemstall nasj. psykolog- forening 1979 ²⁾	Oppgitt antall 1977 ³⁾	Oppgitt el. antatt ant. 1980	Antall pr. 100.000 befolkning ⁴⁾
Argentina.....				13.000 ⁷⁾	48,7
Australia.....	1.500	2.733	2.500	2.900 ⁸⁾	20,1
Belgia.....	350	480		3.200 ⁹⁾	32,3
Brasil.....	356			9.900 ¹⁰⁾	8,3
Bulgaria.....				300 ¹⁰⁾	3,4
Canada.....	1.000	2.300		7.000 ¹¹⁾	29,5
Columbia.....	131	300		1.300 ⁹⁾	11,9
Cuba.....	80			700 ¹²⁾	7,1
Danmark.....	489	1.900	1.200	2.200 ¹³⁾	43,1
Dominikanske Republikk....		87		100	1,9
Finland.....	450	1.120		1.800 ¹⁰⁾	37,5
Frankrike.....	1.500	1.500		3.200 ¹⁴⁾	6,0
India.....	227	575		3.100 ¹⁵⁾	0,5
Iran.....	60	170		200 ¹³⁾	0,6
Irland.....		295	60	350	10,3
Island.....				50	21,7
Israel.....	289	1.500		1.800 ¹³⁾	47,4
Italia.....	311		5.000 ⁶⁾	5.800 ⁸⁾	10,2
Japan.....	2.000	3.000		3.400 ¹³⁾	2,9
Jugoslavia.....	277	1.903		2.300 ¹³⁾	10,4
Kina.....	1.087 ⁵⁾	800 ⁵⁾		800 ¹⁶⁾	0,1
Luxembourg.....			40	50	13,9
Mexico.....	345	400		10.500 ⁹⁾	15,1
Nederland.....	1.200	2.752	4.500	5.800 ⁹⁾	41,4
Norge.....	360	1.010	770	1.300 ¹¹⁾	31,7
NyZealand.....	345	450	458	600 ¹¹⁾	19,4
Panama.....				150	7,9
Philippinene.....	95			200 ¹⁴⁾	0,4
Polen.....	1.005		5.000	4.400 ¹⁰⁾	12,4
Portugal.....			380	400 ⁸⁾	4,0
Romania.....	370			800 ¹⁴⁾	3,6
Spania.....	500	1.000		1.400 ¹⁰⁾	3,8
Storbritannia.....	4.188	6.500		11.000 ¹⁰⁾	19,7
Sveits.....	278	450		2.100 ⁹⁾	33,3
Sverige.....	2.046	3.000	2.000	4.000 ¹¹⁾	48,2
Sydafrika.....	305	570		1.000 ¹¹⁾	3,5
Tsjekkoslovakia.....	580		1.800	2.100 ⁸⁾	13,7
Tyrkia.....	54	250		400 ¹⁷⁾	0,9
Ungarn.....	396			900 ¹⁴⁾	8,4
Uruguay.....	322	500		600 ¹³⁾	20,7
USA.....	27.250	49.046	71.000	82.500 ¹⁰⁾	37,4
USSR.....	1.500			2.200 ¹⁰⁾	0,8
Venezuela.....	200			2.100 ⁹⁾	15,6
Vest-Tyskland.....	2.030	5.520	12.500	15.800 ⁹⁾	25,8
Østerrike.....			1.000	1.000 ¹¹⁾	13,3
Øst-Tyskland.....	244	1.050	1.700	1.900 ⁸⁾	11,4

1) Medlemsskap ifølge Directory of IUPS member societies, 1970.

2) Medlemsskap ifølge Directory of IUPS Member Societies, 1980.

3) Tall oppgitt av den nasjonale psykologforening, kfr. Fichter & Wittchen, 1980.

4) Ved forholdstallberegningene er benyttet FNs befolkningsstatistikk for 1979.

5) Tallene gjelder for henholdsvis 1965 og 1979, kfr. Hsü, Ching & Over, 1980.

6) Omfatter bare psykologer med klinisk videreutdanning.

7) Antall tilsluttet den argentinske psykologfederasjon (Fe PRA) i 1980 — ifølge meddelelse fra federasjonen.

8) Estimert for 1977 oppgitt av den nasjonale psykolog-

basert på oppgaver fra nasjonale psykologforeninger. Tidspunktet for oppgavene varierer fra 1974 til 1979. I tråd med antagelsen ovenfor, om en årlig vekst på 5 %, er det mulig for disse land å fremskrive etimatene til 1980.

For noen av landene som er tatt med i Fichter og Wittchen's og Rosenzweig's oppstillinger, har det gjennom egne forespørsler til nasjonale psykologforeninger latt seg gjøre å få korrigerte tallopplysninger for 1980. Dessuten er det i løpet av det siste året blitt publisert oversiktsartikler om psykologiens aktuelle stilling i enkelte land (Averasturi, 1980; Ching, 1980; Kossakowski, 1980; Le Compte, 1980).

Tabell 1 gir en oversikt over psykologtallet i 1980 i forskjellige land basert på det antatte mest pålitelige kildematerialet. En oppsummering av de stipulerte psykologtall gir en sluttsam på 217.400. Det er altså grunn til å tro at verdens samlede psykologtall må ligge på rundt 220.000. Dette er et grovt anslag, men likevel det nærmeste vi kan komme ut fra tilgjengelige opplysninger.

Vårt psykolog-estimat kan sees i sammenheng med at verdens samlede befolkning er på noe over 4,3 milliarder. Psykologenes andel av verdenspopulasjonen er altså på størrelsesordenen 0,05 ‰.

Tabell 1 inneholder også et overslag over psykologtettheten i forskjellige land. Et uttrykk

for psykologtettheten fremkommer ved å se på antall psykologer pr. 100.000 befolkning. Som det fremgår av tabellen er det en betydelig variasjon til stede når det gjelder dette forholdstallet. Høyest i psykologtetthet ligger Argentina, Sverige, Israel, Danmark og Nederland. Dette er land hvor psykologstanden utgjør i overkant av 0,4 ‰ av befolkningen. Lavest ligger Kina, India, Iran og Philipinene. Men det er viktig å være oppmerksom på at flertallet av verdens nasjoner ikke er kommet med på listen. Ingen av Afrikas «svarte» nasjoner er tatt med, og det samme er tilfelle med mange folkerike asiatiske og syd-amerikanske land. Vi tror imidlertid ikke at dette innvirker noe særlig på totalbildet. Vi bygger på at det i begynnelsen av 60-årene ble estimert (Ardila, 1966) å være i alt ca. 1800 vitenskapelig utdannede psykologer i Syd-Amerika (omtrentlig fordelt med 400 i Argentina, 600 i Brasil, 20 i Chile, 50 i Columbia, 50 i Ecuador, 150 i Paraguay og 100 i Peru). Når det gjelder Afrika kan vi referere til følgende uttalelse: «By 1973, all of Black Africa had less than 200 psychologists . . .» (Awaretefe, 1977). Psykologforeningene i Hong Kong og Korea oppgir begge ifølge IUPSs 1980 statistikk å ha 150 medlemmer. Den største feilkilden ligger formodentligvis i den skjematiske estimering av psykologtallet i mange av de landene som er oppført på listen. Vi må derfor påny understreke at vårt totaltall bare er ment som et nokså grovt overslag.

Psykologi og økonomi

Det er sannsynlig at IUPSs medlemsfortegnelse omfatter praktisk talt samtlige nasjoner med psykologisk universitetsutdannelse og med psykologforeninger av en viss størrelse. En viktig faktor for etablering av en nasjonal psykologforening er at landet har nådd det økonomiske nivå som er nødvendig for kanalisering av ressurser til høyere utdannelse og til servicenæringer. På den annen side er det ikke gitt at alle land med det tilstrekkelige økonomiske grunnlag — velger å prioritere psykologutdanning og psykologiske tjenester. En aktuell problemstilling er derfor hvilke samsvar som er til stede mellom brutto nasjonalprodukt og medlemsskap i IUPS.

forening — påplussert 15 % og avrundet til nærmeste 100.

- 9) Estimat for 1979 oppgitt av den nasjonale psykologforening — påplussert 5 % og avrundet til nærmeste 100.
- 10) Estimat for 1978 oppgitt av den nasjonale psykologforening — påplussert 10 % og avrundet til nærmeste 100.
- 11) Estimat for 1980 oppgitt av den nasjonale psykologforening.
- 12) Tallet er hentet fra Averasturi, 1980.
- 13) Beregnet ved fremskriving av medlemsøkningen i tidsperioden 1969/79 med ett år og resultatet påplussert 10 % og avrundet til nærmeste 100.
- 14) Det er antatt en medlemsvekst tilsvarende gjennomsnittet for de IUPS-tilsluttede foreninger. Veksten er blitt fremskrevet med ytterligere ett år og resultatet påplussert 10 % og avrundet til nærmeste 100.
- 15) Estimat for 1975 oppgitt av den nasjonale psykologforening — påplussert 25 % og avrundet til nærmeste 100.
- 16) Tallet er hentet fra Ching, 1980.
- 17) Tallet er hentet fra LeCompte, 1980.

Verdenssamfunnet består for øyeblikket — ifølge FNs nasjonaloversikter — av 155 nasjoner. Blant disse er det 42 land med IUPS-tilknyttet psykologforening. Et mål på et lands økonomiske bæreevne kommer til uttrykk i landets Gross Domestic Produkt (GDP). FNs statistiske kontor utgir jevnlig oversikter over forskjellige lands GDP — uttrykt i millioner US\$. Den siste publiserte oversikt (FN, 1981) inneholder data fra 1979. Den omfatter 137 land, hvorav 33 har IUPS-tilknyttede foreninger.

Det er et klart samsvar til stede mellom IUPS-medlemsskap og økonomisk utvikling: 25 av de 33 land med IUPS-medlemsskap har et GDP på over 25.000, mens bare 8 av de 108 land med lavere GDP, har en IUPS-tilsluttet psykologforening, ($X^2 = 73,2$, $p < .001$). IUPS har sin klare medlemsbasis i verdens velstående land.

Det samme bildet kommer frem hvis vi i stedet for GDP, tar for oss en annen økonomisk indikator — Per Capita GDP: 23 av de 33 IUPS-landene har et Per Capita GDP på over \$ 2.000, mens dette er tilfelle for bare 17 av de 104 land uten IUPS-tilknytning ($X^2 = 31,9$, $p < .001$). Selv om det altså finnes en del unntak, er det en klar tendens til at nasjonaløkonomi og psykologi er avhengige størrelser.

Med sikte på å få nærmere innblikk i den antatte sammenheng har vi også foretatt en beregning av korrelasjonen mellom Per Capita GDP på den ene siden og landenes psykologtetthet på den annen. Vårt nasjon-utvalg omfatter her 36 land. Rangkorrelasjonen mellom de to variabler gir $Rho = 0,65$, hvilket antyder en betydelig statistisk signifikans. Psykologtettheten synes altså å være påfallende relatert til økonomiske betingelser.

Det ville ha vært et interessant prosjekt å studere i hvilken grad økningen i psykologtallet over det siste hundreåret avspeiler endringer i nasjonaløkonomiske forhold. Vi savner det nødvendige tallmaterialet for en slik undersøkelse. Som vi ovenfor har antydnet, utgjør den amerikanske psykologstand for øyeblikket ca. 38 % av totalen. Andelen var enda høyere for noen år siden. Vi har ingen data som viser den amerikanske psykologforenings relative størrelse i forhold til den nasjonale psykolog-

stand opp gjennom tidene. Med disse begrensninger er det likevel grunn til å anta at veksten i medlemstallet i den amerikanske psykologforening (APA) gir et grovt uttrykk for vekstimpulsene i internasjonal psykologi. Foreningens medlemsøkning fra starten i 1892, frem til 1980, kommer frem gjennom følgende tall:

1892 —	31 (—; —)
1900 —	127 (12; 38,7)
1910 —	228 (10; 8,0)
1920 —	393 (17; 7,2)
1930 —	1.101 (71; 18,0)
1940 —	2.739 (165; 14,9)
1950 —	7.272 (453; 16,6)
1960 —	18.215 (1.094; 15,0)
1970 —	30.839 (1.262; 6,9)
1980 —	50.933 (2.009; 6,5)

Tallene i parentes angir 1) den gjennomsnittlige årlige medlemstilvekst og 2) den gjennomsnittlige årlige vekstrate i prosent — for det forløpne tiår. Når det gjelder det oppførte medlemstall for 1892 — er det blitt bemerket at over halvparten mer var personer med psykologi-interesser enn med noen egentlig psykologisk yrkesidentifikasjon.

Den absolutte medlemstilvekst har stort sett økt fra år til år, mens den relative tilvekst har gått nokså jevnt tilbake fra slutten av tyve-årene. En rask vekstøkning vil ofte kunne ventes i forbindelse med etablering av en ny yrkesgruppe, mens en avflatning av veksten vil avspeile en mer balansert alders-sammensetning innen gruppen.

Nasjonale tetthetstall når det gjelder psykologer sier lite om den geografiske fordeling. Nasjonale tall kan dekke over store lokale variasjoner. Vi kan belyse dette med tallmateriale fra USA. I 1976 lå tallet på lisensierte psykologer pr. 100.000 befolkning for landet under ett, på 11,9. Høyeste forholdstall var til stede i Washington D.C. (56,3), Massachusetts (26,1) og New York (19,1); lavest var forholdstallet i South Dakota (3,7), Alabama (4,3) og Mississippi (4,4). (Gottfredson & Dyer, 1978)

Vår påpekning av at samsvar mellom psykologtetthet og økonomi på nasjonalplan korresponderer med resultatene av en amerikansk

undersøkelse med sikte på å forklare den store variasjon som er til stede mellom psykologtettheten i de forskjellige delstater (Richards & Gottfredson, 1978). For beregning av psykologtettheten ble anvendt antall APA medlemmer pr. 100.000 innbyggere i 1973 og 1975. Fem statlige bakgrunnsfaktorer ble trukket inn i dataanalysen. Dette var 1) befolkningsstørrelse, 2) innslag av stordrift i landbrukssektoren, 3) velstand og urbanisering, 4) andel av hvite i befolkningen, 5) innslag av høyspesialisert jordbruk. Disse økologiske variabler var avledet av forutgående faktoranalytiske studier av et stort utvalg offentlig statistikk vedrørende de enkelte delstater. Hovedresultatene av undersøkelsen er angitt i tabell 2.

Tabell 2: Samsvaret mellom delstatkarakteristika og psykologfordeling i USA.

Økologiske faktorer	Psykologtetthet basert på APA medlemsliste 1973	Psykologtetthet basert på APA medlemsliste 1975
Vekt på stordrift i jordbruk	-.22	-.23
Befolkningsstørrelse	.20	.20
Velstand — urbanisering69	.71
Overvekt hvit befolkning16	.15
Vekt spesialisert jordbruk07	.08
Multipel korrelasjon (R)77	.79

Tabellen viser at velstand og urbanisering er høyt korrelert med psykologtetthet. Jo større velstand og urbanisering, jo større antall psykologer. Også befolkningsstørrelse viser et positivt samsvar, mens derimot uspesialisert stordrift innen jordbrukssektoren er negativt relatert til psykologtetthet. Velstandsdimensjonen fremstår som den klart mest utslagsgivende faktor.

Det er grunn til å regne med at sysselsettingsmulighetene for et økt antall psykologer i de aller fleste land vil være nøye forbundet med veksten i landenes nasjonalprodukt og i deres økonomiske bæreevne.

Fra USA er det i slutten av syttiårene kommet opplysninger om en arbeidsledighet på 1,5 % og 4 % blant henholdsvis doktor- og magistergradsutdannede psykologer og om en underbeskjeftigelse på 10 % og 15 % i de to grupper. Mange psykologer med den høyeste universitetseksamen er gått inn i stillinger som tidligere ble besatt av personer med mindre omfattende utdanning. I mange land er det blitt meddelt om en ikke ubetydelig arbeidsledighet. Arbeidsløsheten blant psykologer i Finland er blitt anslått til 11 %, i Vest-Tyskland til 8 % og i Nederland til 7 %. (Rosenzweig, 1980). De høyeste tall er kommet fra Danmark. Ledighetsprosenten ble her i april 1979 beregnet til 19,9 %, og i mars 1980 til 15,6 % (Hunsdahl, 1980).

Også i Sverige var det i midten av 70-årene et ganske stort ledighetstall. I de senere år har imidlertid situasjonen bedret seg i tråd med en drastisk reduksjon i antall nyutdannede kandidater. Psykologtilveksten ligger for øyeblikket på bare ca. 3,5 %.

Det er meget som tyder på at det nettopp er i de land som har hatt den mest uttalte økonomiske stagnasjon og hvor psykologtilveksten fortsatt har ligget svært høyt, på 10 til 20 %, at man finner de største tall på underbeskjeftigelse og arbeidsløshet. En økonomi i vekst gir helt andre muligheter for en voksende yrkesgruppe til å finne alburom på arbeidsmarkedet enn hva tilfellet er under fastlåste rammer hvor omdisponeringer er en nødvendig betingelse.

Norges plass i bildet

Når det gjelder befolkningsstørrelse inntar Norge en 93. plass blant verdens nasjoner. Med hensyn til befolkningstetthet ligger landet på en 120. plass. Den norske befolkning utgjør i underkant av 10/∞ av verdenspopulasjonen.

Retter vi blikket mot norsk psykologi fremtrer dette bilde: Den norske psykologstand på ca. 1.300 utgjør ca. 0,6 % av verdens samlede psykologstand. I absolutt størrelse er det altså snakk om en meget beskjeden andel. På den annen side er psykologtettheten i Norge ganske høy. Psykologtettheten ligger riktignok

lavere enn våre nabolands og lavere enn den man finner i USA, i Argentina, Israel og Nederland. Stort sett ligger vi på linje med land som Sveits, Belgia og Canada, og noe høyere enn f.eks. Vest-Tyskland og Storbritannia, og høyere enn flertallet av de europeiske land. Ved en internasjonal rangering kommer Norge ut på en 10. plass.

Også i Norge er det stor forskjell på psykologtettheten i forskjellige landsdeler. En undersøkelse av NAVFs Utredningsinstitutt i 1976 viste en psykologtetthet i landet som helhet på ca. 17,0. Mens den i hovedstaden lå på 64,9, lå den i Finnmark og Sogn og Fjordane nede på henholdsvis 4,4 og 4,6.

Den tallmessige framvekst av norsk psykologi kan illustreres med følgende tall:

1930 —	5 psykologer
1940 —	15 »
1950 —	60 »
1960 —	270 »
1970 —	500 »
1980 —	1300 »

Noe skjematisk kan utviklingen sies å ha gjennomgått følgende faser: I trettiårene ble psykologstanden tredoblet, i førtiårene fire-doblet, i femtiårene på ny firedoblet, i sekstiårene fordoblet og i syttiårene en-og-en-halvgang fordoblet. Syttiårene har vært preget av en årlig tilvekst på ca. 16 %. På den annen side viser tallene at selv om den absolutte vekst har vært høyere i 70-årene enn noengang tidligere, var den relative vekst vesentlig høyere i tidsrommet fra 1930 til 1960.

Det er blitt anslått at 9 av 10 norske psykologer er medlemmer av Norsk Psykologforening. Dette er en noe høyere medlemskapsprosent enn det som er vanlig blant nasjonale psykologforeninger. I tidsrommet fra slutten av 60-årene til slutten av 70-årene økte medlems-tallet i NPF med nesten 180 %. Dette er en vekstrate som ligger vesentlig høyere enn gjennomsnittet for de IUPS-tilsluttede foreninger. Mens NPF f.eks. i 1969 hadde et medlems-tall svarende til 1,3 % av den amerikanske psykologforenings, var denne prosentsats i 1979 nådd opp i ca. 2,1. På den annen side har den norske vekstrate i syttiårene ligget en god

del lavere enn vekstraten til psykologforeningene i Danmark, Tyrkia, Israel og Jugoslavia.

Er det mulig å trekke opp noen linjer for årene fremover? Vi har tidligere vist at den årlige prosentvise medlemsøkning i APA er blitt redusert fra ca. 15 i 50-årene til 6,5 i 70-årene. Det er nylig blitt stipulert at tilvekstprosenten i begynnelsen av 80-årene sannsynligvis vil ligge på ca. 4,0 (McGuire, 1980). Med hensyn til forholdene i Norge har undertegnede i en tidligere artikkel (1975) lagt frem en prognose som viser følgende årstilvekst for de kommende 5-års intervaller: 1981/85 — 8,3 %; 1986/90 — 5,2 %; 1991/95 — 4,1 %; 1996/2000 — 3,4 %; 2001/2005 — 2,9 %; 2006/2010 — 2,1 %. Det sier seg selv at slike projeksjoner bygger på en god del usikre forutsetninger. Hva de i korthet går ut på er at hvis den nåværende utdanningskapasitet opprettholdes — vil den norske psykologstand stabilisere seg tallmessig først omkring år 2015, og den vil da ha nådd en størrelse på ca. 4.000 psykologer. Gitt en noenlunde konstant befolkningsmengde, innebærer dette at psykologtettheten i Norge i de nærmeste 30 år kan komme til å øke fra ca. 30,0 i dag til ca. 100,0. Hvorvidt denne økning faktisk vil finne sted, vil i høy grad være betinget av den nasjonal-økonomiske vekst og utvikling. Hvis vekstimpulsene skulle utebli, blir det avgjørende spørsmål om psykologprofesjonen er i stand til å tilby tjenester som er kostnadseffektive i en bredere nasjonal sammenheng. Det er forøvrig interessant å merke seg at bedømt ut fra vekstkurver, ligger norsk psykologi for øyeblikket 10 år etter utviklingen i USA. Det er grunn til å tro at psykologtilveksten i Norge allerede i den nærmeste 5-årsperiode vil vise seg å være for høy i forhold til arbeidsmarkedets behov, spesielt innenfor den offentlige sektor. Først etter en reduksjon i tilgangen på ca. 50 % vil vi stå på linje med den aktuelle tilvekstprosent i USA.

Det har foreløpig ikke vært noen registrerbar underbeskjeftigelse eller arbeidsløshet blant norske psykologer. Om dette er en situasjon som vil fortsette vil i høy grad være betinget av hvorvidt nyutdannede psykologer er istand til å finne seg nisjer innen arbeidslivet som ikke er offisielt øremerket for psykologer, og

at de er villige til å satse på såkalte utradisjonelle psykologroller.

Det store flertall av norske psykologer har hittil tiltrådt stillinger innenfor det offentlige helsestell og skolevesen. Nærmere 70 % av norske psykologer har sin arbeidsplass innen disse sektorer. Noe skjønnsmessig kan den norske psykologstand fordeles på ulike arbeidssektorer som vist nedenfor. For å sette tallene i perspektiv, har vi på ny trukket sammenligninger med amerikanske forhold. Opplysninger om disse forhold — både her og ellers i artikkelen — er stilt til rådighet av den amerikanske psykologforening.

Tabell 3: Den omtrentlige prosentvise fordeling av psykologer på ulike arbeidssektorer i 1980 i Norge og USA.

Arbeidssektor	Norge	USA
Helsevesen	45	35
Skolestell	25	7,5
Andre sosiale tjenesteytende instanser	7,5	7,5
Universitet og andre akademiske institusjoner	15	35
Diverse: Offentlig administrasjon, forretningsvirksomhet, osv.	7,5	15

Tabell 3 viser at norsk psykologi i høy grad kan betraktes som en helseprofesjon. Klinisk psykologi inntar en sterkere stilling enn i mange andre land. Dette kan anskueliggjøres ved å henvise til oversikter over andelen av kliniske psykologer innen den nasjonale psykologstand. Rosenzweig (1980) presenterer følgende prosenttall når det gjelder andelen av kliniske psykologer i endel land: Brazil — 60 %, Belgia — 50 %, Vest-Tyskland — 43 %, Finland — 42 %, Columbia — 40 %, DDR — 35 %, Ungarn — 32 %, Israel — 30 %, Ny-Zealand — 30 %, Syd-Afrika — 30 %, Jugoslavia — 24 %. Ved en slik internasjonal sammenligning kommer Norge klart ut i den øvre ende av fordelingen.

I forbindelse med den forholdsvis sterke tallmessige posisjon som preger norsk klinisk psykologi, er det av interesse å trekke frem at andelen av privatpraktiserende, selvstendig arbeidende kliniske psykologer er meget beskjeden. Mens andelen i Norge neppe over-

stiger 3 %, er andelen, f.eks. i USA, anslått til 15 %, i Belgia til 8 % og i Nederland til 6 %. Det er kanskje grunn til å regne med at et strammere offentlig arbeidsmarked for psykologer vil gi vekstimpulser til denne sektor.

Det er vanskelig å skaffe seg noe mål på norske psykologers faglige produktivitet. Det beste kvantitative mål som er tilgjengelig er Emil Østlyngens årsoversikter over psykologisk litteratur av norske forfattere (publisert i *Nordisk Psykologi*). Det er selvsagt umulig å side-stille publikasjonsvirksomhet med faglig produktivitet, men en analyse av denne virksomhet gir i det minste holdepunkter for internasjonale sammenligninger innenfor et avgrenset område.

Tabell 4 gir en oversikt over antall referanser til norsk psykologisk litteratur — hentet fra Østlyngens litteraturliste for årene 1968 til 1979.

Tabell 4: Psykologisk litteratur av norske forfattere i årene 1968—1979.

År	Antall referanser	År	Antall referanser
1968	74	1974	144
1969	111	1975	162
1970	82	1976	128
1971	129	1977	124
1972	149	1978	225
1973	158	1979	184

Tabellen viser at det norske publikasjonsvolum i psykologi varierer endel fra år til år, men at det i løpet av syttiårene har funnet sted en markert økning. Noe skjønnsmessig kan det sies at det norske publikasjonsvolum i psykologi har steget fra ca. 100 enkeltarbeider i året ved inngangen til syttiårene, til ca. 200 enkeltarbeider pr. år, ved inngangen til åttiårene.

Hvorledes forholder dette volum seg til tilveksten i internasjonal psykologisk litteratur? Et utgangspunkt for å bedømme spørsmålet er å se på tallet på referanser og omtaler i tidsskriftet *Psychological Abstracts*. En del av referansene henviser riktignok til arbeider av ikke-psykologer, men det er trolig at dette

i det store og hele kompenseres ved psykologarbeider som ikke kommer med. Det samme forhold må antas også å gjelde i forbindelse med Østlyngens referansesamlinger.

Psychological Abstracts inneholdt i 1961 i alt 7.353 enkeltsammendrag med tilfang fra 475 tidsskrifter. I 1970 var de tilsvarende tall økt til 21.722 og 500, og i 1980 til 31.768 og 1.133. Den samlede norske psykologiske publikasjonsaktivitet synes grovt regnet å ligge på ca. 0,6 % av totalen. På bakgrunn av vår tidligere antagelse om den norske psykologstands relative størrelse i forhold til verdenspopulasjonen, skulle det således være grunn til tilfredshet. Bildet blir imidlertid ikke fullt så godt for norsk psykologi hvis vi skifter sammenligningsgrunnlag fra verdenspopulasjonen til populasjonen av amerikanske psykologer. Det er blitt anslått at ca. 75 % av publikasjonsvolumet i psykologi — refererer seg til amerikanske bidrag (jfr. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 1979, 16, p. 142). Justert for forskjellen i populasjonsstørrelse, blir resultatet at norske psykologers publikasjonsaktivitet bare ligger på ca. 50 % av det amerikanske nivå. Det må samtidig understrekes at det er strukturelle forskjeller til stede. Sammenlignet med norske psykologer, arbeider en større andel av de amerikanske med forsknings- og utviklingsarbeid. Men nettopp denne strukturelle forskjell utgjør en viktig side ved norsk psykologis aktuelle situasjon. Mens ca. 35 % av amerikanske psykologer har sitt arbeid ved høyere undervisnings- og forskningsinstitusjoner, ligger denne andel i Norge på under det halve. Men det er også grunn til å tro at publikasjonsvirksomhet utenfor den akademiske sektor i USA blir tillagt større vekt ved stillingsbesettelser og opprykk enn hva tilfelle er i vårt eget land.

Norsk psykologi er i høy grad en del av et internasjonalt faglig fellesskap. Hva vi har fått fra andre land i form av teorier, metoder, apparatur og redskaper overskygger helt hva vi selv har utviklet på hjemlig grunn. Norsk psykologi har alltid vært åpen for påvirkninger utenfra. Dette kan illustreres ved å se på noen av milepelene i fagets historie over de siste hundre år.

Tidlige utviklingstrekk

En av de første milepeler i norsk psykologi var opprettelsen av Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo i 1909. I internasjonal målestokk skjedde dette på et nokså sent tidspunkt. Etter at Wundt hadde etablert sitt psykologiske laboratorium i Leipzig i 1879 spredte laboratoriepsykologien seg utover verden, og ved århundreskiftet hadde de fleste universiteter i vår del av verden fått sine egne psykologiske institutter. Københavns Universitets psykologiske laboratorium ble opprettet allerede i 1894. De første norske eksperimentpsykologer fikk (fra midten av åttiårene) sin opplæring i Tyskland. Studiestedene var foruten Leipzig, Göttingen, Heidelberg, Halle og Berlin. Flere beretter at de på enten frem eller tilbaketuren hadde studieopphold i København.

En annen milepel var innføringen av psykotekniske prøver og opprettelsen av vårt første psykotekniske kontor i 1925. Impulsene kom på ny fra Tyskland, hvor psykotekniske prøver i tiden under og etter den første verdenskrig har fått bred utbredelse. I 1932 ble det psykotekniske kontor overført fra Oslo fag- og forskoler til Oslo kommune, samtidig som navnet ble endret til Oslo arbeidskontors psykotekniske institutt. Den samme utviklingslinje finner vi igjen i Danmark, men på et litt tidligere tidspunkt. København fikk sitt første psykotekniske kontor tilknyttet det sentrale arbeidsanvisningskontor i 1923, og i 1929 ble kontoret utskilt som en egen enhet under navnet København Kommunes psykotekniske institutt. Fra København spredte slike institutter seg til Randers (1934) og til Odense (1942), på ny en utvikling som gikk forut for den norske.

En annen viktig milepel var innføringen av psykologi som hovedfag under magistereksamen i Oslo i 1928. En betingelse for det nye hovedfag var at universitetet fikk en egen lærestol i faget, og Harald Schjelderups professorat i filosofi ble omgjort til psykologi. Den nye universitetsgrad må sees på bakgrunn av at Københavns Universitet hadde hatt magistergrad i psykologi siden 1919, og et eget professorat i psykologi siden 1910.

Magistergraden har alltid vært sett på som en rent vitenskapelig grad. Ønsket om et mer yrkesrettet psykologstudium, førte til innføringen av cand. psychol.-eksamen i Oslo i 1948. Den tilsvarende utvikling hadde ført til opprettelsen av et cand.psyk.studium i København i 1944. Begge steder var det snakk om midlertidige eksamensordninger som skulle etterfølges av regulære embetseksamener.

En annen milepel var opprettelsen av Norsk Psykologforening i 1934. Dette var en begivenhet uten dansk forbilde. Dansk psykologforening kom først i gang i 1947. Men igjen er det grunn til å peke på at den norske forenings stiftelse kom etter foreningsdannelser i flere andre land. Den amerikanske psykologforening ble opprettet i 1892, den engelske i 1901, den kinesiske i 1921 og den argentinske i 1930. Ved tidspunktet for den norske forenings stiftelse hadde den amerikanske psykologforening nærmere 1.800 medlemmer.

Den relativt tidlige foreningsdannelse i Norge, sett i forhold til mange andre land, og spesielt sett i forhold til de øvrige skandinaviske land, kan sees som uttrykk for at norsk psykologi allerede i 20-årene fikk en praktisk/klinisk orientering. Schjelderups sentrale posisjon spilte her en avgjørende rolle. Likeledes hans psykoanalytiske studier i Wien, Berlin og Zürich. Noen av de øvrige av norsk psykologis første yrkesutøvere hadde også studie-erfaringer bak seg fra psykoanalytiske miljøer på kontinentet. Ved starten av NPF ble det f.eks. besluttet at foreningen bl.a. skulle være åpen for alle som hadde gjennomgått en psykoanalytisk utdanning som oppfylte medlemsskapskravene i den internasjonale psykoanalytikerforening. Det er også grunn til å merke seg at foreningsdannelsen kom etter standardiseringen av de første ferdighetsprøver, den første individuelle intelligens-test og den første gruppetest på norsk materiale, og også etter introduksjonen av Rorschachmetoden og flere publikasjoner om bruk av psykologiske metoder i yrkesrettledning og i behandling av nervøse lidelser. Det teknologiske grunnlag var lagt til rette for utformingen av et selvstendig psykologyrke.

De nokså unike autorisasjonsbestemmelser for psykoanalytisk undersøkelse og behandling, som ble innført i 1938, åpnet for en offentlig

lig sanksjon av psykologer til å ta syke i behandling. Bestemmelsene styrket den kliniske orientering, og la grunnlaget for en videre profesjonsutvikling i etterkrigstiden, hvor utformingen av standardkrav til klinisk arbeid ble en viktig oppgave for psykologforeningen.

To milepeler i norsk psykologi kan sees som manifestasjoner på denne utvikling. De to begivenheter var psykologforeningens vedtak i 1958 om etablering av en spesialistordning i klinisk psykologi, og foreningsvedtaket året etter, i 1959, om innføring av faglig etiske retningslinjer for psykologisk yrkesutøvelse. Begge disse hendelser hadde paralleller i den økte profesjonalisering som samtidig fant sted i internasjonal psykologi.

Den norske spesialistordning av 1958, hadde sin forløper i American Board of Professional Psychology, en organisasjon som ble opprettet av APA i 1947 for å sertifisere psykologer med spesialistkompetanse i henholdsvis klinisk psykologi, rådgivningspsykologi og industripsykologi. På samme måte har NPFs faglig etiske retningslinjer av 1959 sin forløper i APAs «Ethical Standards of Psychologists», som ble innført i 1953. På begge punkter er uttrykket forløper bedre enn forbilde, selv om det er klart at kjennskap til den amerikanske utvikling stimulerte den norske aktivitet. Norsk psykologis utvikling over de siste 30 år kan i det store og hele lettest vurderes ved å trekke sammenligninger med amerikanske forhold.

Nyere utviklingstrekk — psykologutdanningen

Lov om embetseksamen i psykologi ved Universitetet i Oslo, vedtatt den 18. juni 1956, står for en annen viktig milepel i femtiårene. Loven gav hjemmel for etablering av en profesjonsrettet psykologisk universitetseksamen av høyere grad. Psykologstudiet ble med dette stilt på linje med andre akademiske yrkesforberedende utdanninger. Det nye studium ble oppdelt i en første og en annen avdeling, og gjennom studieordningsbestemmelser, ble annen avdeling linjedelt i retning av praktisk og teoretisk psykologi. Når det gjelder dette siste punkt, fikk psykologistudiet en annen form enn den vanlige for norske profesjonsorienterte studier.

I historisk sammenheng er det av interesse

å trekke frem at forslag om innføring av en yrkesrettet psykologeksamen av høyere grad ble fremsatt i USA allerede i midten av 20-årene (Crane, 1925). I tråd med amerikansk akademisk tradisjon ble den nye grad foreslått gitt betegnelsen *Doctor of Psychology*. Håpet var at graden etterhvert skulle innarbeide seg på linje med *Doctor of Medicine* og *Doctor of Dental Science* og andre yrkesrettede amerikanske universitetseksamener av høyere grad. Forslaget fikk ingen tilslutning i psykologiske universitetskretser, og ble ikke fulgt opp ved noe amerikansk lærested. Frem til begynnelsen av førtiårene var den profesjonsorienterte andel av den amerikanske psykologstand relativt liten — bare på 10—15 % av totalen, og det akademiske flertall så med skepsis på en utvikling som kunne innebære en nedprioritering av psykologiens vitenskapelige profil. Dette betyr ikke at det ikke ble utviklet profesjonelle treningsprogrammer, men disse ble alle utformet ved serviceinstitusjoner utenfor universitetene. «Professional training was the responsibility of the pioneer professional psychologists who practiced in these institutional setting. No formal relationship existed between professional training and academic settings or departments of psychology». (Pottharst, 1976).

Det sterke oppsving som fant sted i retning av profesjonsrettede psykologutdanninger i USA etter den annen verdenskrig ble konsekvent søkt tilpasset den gamle Ph.D.-grad, med vekt på eksperimentell metodeopplæring og høye avhandlingskrav. Det yrkesmessige siktepunkt ble avgrenset og spesialisert, med egne programmer i klinisk psykologi, rådgivningspsykologi, utviklingspsykologi, osv. Eksperimentell og vitenskapelig skolering ble sett på som en sentral hjørnestein i utdannelsen, og svært ofte var de to utdanningsdeler uten noen indre sammenheng.

I begynnelsen av sekstiårene begynte sterke innvendinger å komme til uttrykk mot den såkalte kombinerte vitenskapelig-profesjonelle utdanningsmodell. Det ble hevdet at den hverken førte til en adekvat forskningskompetanse eller til en adekvat praktisk kompetanse, og at det var behov for utbygging av en yrkesforberedende psykologutdanning på doktorgradsnivå. Den nye utdanning burde naturlig

føre frem til graden *Doctor of Psychology*. De nye tanker vant denne gang frem. Det første Psy.D.-program ble igangsatt ved University of Illinois i 1968. I slutten av syttiårene var tallet på utdanningsinstitusjoner med Psy.D.-programmer økt til ca. 20.

To idestømninger er sentrale når det gjelder denne utvikling. Et viktig standpunkt er at profesjonell psykologi har et selvstendig fundament og står for noe mer enn anvendt teoretisk psykologi. Et annet standpunkt er at profesjonell psykologi må bygge på et kunnskapsmessig fundament som er videre enn det som inngår i psykologiens tradisjonelle anvendelsesområder og faglige perspektiver. Bare gjennom bredde i kunnskapstilfang og gjennom evne til perspektivforyskyvning fra sak til sak er det mulig å kompensere for de klare metodiske og kunnskapsmessige mangler som ennå kjennetegner alle deler av praktisk psykologi. Bare gjennom en slik perspektivutvidelse kan praktisk psykologi oppnå en alment akseptert profesjonsstatus (kfr. Peterson, 1976).

Når vi trekker frem disse temaene er det fordi de samtidig avspeiler utviklingstrekk med hensyn til den norske psykologutdanning. Hva vi særlig har i tankene er opplegget av det nye psykologstudium som ble igangsatt i Bergen i 1969. Studiet ble planlagt uavhengig av amerikanske forbilder, men fikk likevel en utforming som viser mange fellestrekk med den Psy.D.-modell som samtidig vokste frem i USA. Fra Bergens synspunkt ble det etablert Oslo-studium sett på som beheftet med de samme svakheter som de amerikanske Ph.D.-programmer. Hvorvidt spesialiseringsopplegget innen annen avdeling av Oslo-studiet var påvirket av de amerikanske Ph.D.-programmer skal være usagt. Det sentrale poeng er at Oslo allerede i 1956 fikk et profesjonsrettet psykologistudium av høyere grad og at dette åpnet for tilpasninger og endringer som ikke ville ha vært mulig innenfor en tradisjonell magistergrads- eller hovedfagsordning. Gjennom cand. psychol.-graden fikk norsk psykologi sin egen universitetsgrad. På dette punkt kan norsk profesjonell psykologi sies å ha kommet i en vesentlig sterkere posisjon og ha kommet tidsmessig foran den pågående utvikling i USA — såvel som i mange andre land.

Psykologloven

Psykologloven av 9. mars 1973 står for en annen viktig milepel i norsk psykologi. Tanker om en slik lov var blitt luftet i psykologkretser helt fra midten av femtiårene. På daværende tidspunkt var det en nordisk fellesløsning som fremsto som den mest realistiske. En offentlig komité for å utrede spørsmålet fra norsk synsvinkel ble opprettet i 1959. Komitéen avgav sin innstilling i 1964. Da det i løpet av 60-årene viste seg umulig å få til den påtenkte nordiske løsning, ble saken etter ytterligere utredninger av Sosialdepartementet, fremmet som en Stortingsproposisjon i 1972.

Undertegnede har i en tidligere artikkel i tidsskriftet (1981 b) gitt en beskrivelse av hvorledes den norske psykologlov plasserer seg tidsmessig og innholdsmessig til offentlige reguleringer av psykologyrket i andre land. På ny er det i USA man finner de klareste sidestykker til de norske lovbestemmelser. Den første lisensieringslov vedrørende psykologer ble vedtatt i den amerikanske delstat Connecticut i 1946. I 1977 — hadde samtlige stater slike lover. I løpet av sekstiårene ble psykologlover etablert i flere kanadiske provinser, og i 1962 — ble den første psykologlov innført i et syd-amerikansk land, i Brasil. Etter at den norske lov ble vedtatt i 1973, har psykologprofesjonen vunnet rettslig anerkjennelse i en rekke land, bl.a. Panama, Mexico, Belgia, Syd-Afrika. To australske provinser — Victoria og South Australia — fikk egne psykologlover i midten av syttiårene. Videre fikk Argentina psykologlov i 1975, Island og Israel i 1976, Columbia i 1977 og Sverige i 1978. Alt i alt er det for øyeblikket ca. 20 land som har innført tittelbeskyttelse og andre lovbestemmelser for psykologprofesjonen.

Som tidligere fremholdt kom den norske psykologlov på et relativt tidlig tidspunkt sett i et internasjonalt perspektiv. Lovens innhold og bestemmelser skiller seg likeledes fordelaktig ut ved en internasjonal sammenligning.

Det kan her være på sin plass å rette oppmerksomheten mot forhistorien til de første amerikanske psykologlover i førtiårene. Den første amerikanske lovbestemmelse angående psykologer går faktisk tilbake til 1919, da New York State vedtok en åndsvakelov som i kort-

het gikk ut på at en psykolog under visse betingelser hadde rett til å forestå undersøkelse og evt. institusjonsanbringelse.

Den aller første amerikanske psykologprofessor, James McKeen Cattell, beretter (1937) at han allerede før århundreskiftet reiste spørsmålet om en sertifiseringsordning for psykologer, som han mente burde administreres av den amerikanske psykologforening, men at foreningens medlemmer ikke anså saken som passende. Saken ble på nytt reist i tiden omkring første verdenskrig. Watson (1953) gir følgende beskrivelse av hendelsesforløpet:

«In 1915 . . . the Association went on record as 'discouraging' the use of mental tests by unqualified individuals. In 1917 a committee to consider qualifications for psychological examiners was appointed, and two years later one to consider certifying 'consulting' psychologists. In 1919 the Section of Clinical Psychology within the American Psychological Associations was formed . . . Its members were . . . drawn into the discussion, pro and con, of the merits of certification. After much maneuvering, favourable action on certification of clinical psychologists finally resulted, and the first certificates were granted after the 1921 meeting. However, only twenty-five psychologists applied, and the project was abandoned. The death blow was dealt by an APA policy committee which considered that certification was not practicable and, on vote of the APA membership in 1927, discontinued certification. In some measures at least, the decision was influenced by the realization that with certification went the problem of enforcement of the standards instituted, especially on psychological workers outside the membership». (p. 332).

Tanken om en godkjenningsordning opptok stadig amerikanske praktiserende psykologer, og i midten av trettiårene var det flere lokale psykologforeninger som hadde påbegynt arbeidet for en iverksettelse av offentlige lovbestemmelser vedrørende beskyttelse av psykologtittelen. Da de første statlige psykologlover ble vedtatt i midten av førtiårene, hadde

det altså over en tiårsperiode blitt arbeidet aktivt for å få dette til.

Året etter at den norske psykologlov var blitt vedtatt av Stortinget, ble det etter initiativ av Den nasjonale fagseksjon for psykologi (et felleråd for alle psykologiske utdanningsinstitusjoner på universitets- og høyskolenivå) utarbeidet et sett av standarder for embetseksamen i psykologi. Standardene har fått betydning ikke bare for vurdering av utenlandske, men også for innenlandske utdannelser med psykologiske fagkomponenter.

Når det gjelder innenlandske eksamener er det blitt slått fast at en magistergrad i psykologi, bare kan sidestilles som ekvivalent til avlagt førsteavdeling og godkjent hovedoppgave til embetsstudiet, og for cand. paed.-graden, at fritak kan bli gitt for avlagte kurs og prøver, og for avhandlingskravet, men at vedkommende kandidat forøvrig må oppfylle alle studieplanbestemmelser som angår cand. psychol.-studiet.

Noen klar parallell til de norske utdannelsesstandarder for psykologgodkjenning finnes foreløpig ikke i USA. De enkelte statlige lisensieringsråd blir stadig konfrontert med spørsmålet om hvilke utdannelser som skal kunne godkjennes og hvilke ikke. I stor grad skyldes dette at psykologlovene inneholder krav om en avlagt «doctoral degree based on a program of studies whose content is primary psychological in nature», eller «a Ph.D. degree in psychology or a doctoral degree from a closely allied field», krav som det er vanskelig å definere, og som lett fører til ulik praksis fra råd til råd. Ved å gjøre bruk av standardiserte kunnskapstester har man forsøkt å komme frem til et noe mer enhetlig vurderingsgrunnlag. Den amerikanske psykologforening oppnevnte i 1979 en ad hoc komité med oppgave å definere kriteriene på et doktorgradsprogram i psykologi — med sikte på å kunne listeføre slike program for lisensieringsråd og andre instanser. Komitéen har møtt liten forståelse fra mange utdannelsesinstitusjoner (særlig institusjoner med en rent forskningsmessig profil), som fremhever den såkalte akademiske frihet til selv å undervise i hva de selv finner passende, og parallelt med dette — til selv å bestemme hvilken merkelapp deres eget pro-

gram skal seile under. I påvente av APA-vedtatte retningslinjer har den amerikanske forening for statlige psykologråd (AASPB) nylig på egen hånd utformet og vedtatt endel foreløpige kriterier for grunnkomponentene i et profesjonsrettet psykologisk utdannelsesprogram. Situasjonen er for øyeblikket nokså innfløkt. Det er grunn til å tro at det ennå vil gå endel tid før den samme enighet kan oppnåes i USA som den som la grunnlaget for de norske utdannelsesstandarder i 1974. Utenfra sett er det ikke tvil om at hovedproblemet man står ovenfor er at man ikke på et tidligere tidspunkt (før psykologlovene ble utformet) fikk innført en egen gradsbetegnelse for en profesjonsrettet psykologutdannelse.

Den foreløpig siste milepel

Den siste milepel vi vil trekke frem, gjelder vedtaket om opprettelse av et psykologisk fakultet ved Universitetet i Bergen, i 1978. Såvidt undertegnede kjenner til, var dette det fjerde psykologiske fakultet som ble etablert utenfor USA. Det første ble opprettet ved University of Oxford i slutten av 40-årene — men fakultetet er mest en organisatorisk samle-enhet for avdelinger for psykologi, filosofi og fysiologi. De to neste psykologiske fakulteter ble opprettet på Cuba — ved universitetene i Havana og Santa Clara i 1977.

Situasjonen innen USA kan kort beskrives slik: Den første Profesional School of Psychology ble etablert i California i 1970. Dette er en frittstående skole, uten universitetstilknytning, opprettet på initiativ av praktiserende psykologer med formål å gi en profesjonsrettet utdanning. Denne skolen, såvel som mange som har fulgt i dens kjølvann, har ingen primær forpliktelse overfor grunnforskning — og bygger på at de opptatte studenter tidligere har ervervet seg kunnskaper innen de psykologiske basalfag. Til tross for dette, blir skolens program definert som et Ph.D.-program i klinisk psykologi. Den økonomiske fundament består hovedsaklig av det studiegebyr som blir avkrevd studentene.

Det første amerikanske psykologiske fakultet — slik vi oppfatter et fakultet ved europeiske universiteter, som en faglig frittstå-

ende enhet på linje med Medical School, Law School, Dental School, School of Arts and Science, etc., ble opprettet ved Rutgers University (New Jersey State University) i 1974. Selv om betegnelsen på fakultetet er «School of Professional and Applied Psychology», er det mer å betrakte som en «School of Psychology», siden det inneholder undervisnings- og forskningsavdelinger som dekker prekliniske såvel som praktisk/kliniske fag.

Det er for øyeblikket ca. 30 Psychology Schools i USA. Litt over halvparten av disse er frittstående, mens de øvrige er tilordnet statlige og private universiteter. Antallet må sees i forhold til at det er over 400 psykologiske utdanningsprogrammer — hvorav flertallet er tilknyttet Psychological Departments innen universitetenes Graduate Schools eller Schools of Arts and Science. De aller fleste av disse tar bare opp noen ganske få studenter hvert år. De amerikanske Psychology Schools forestår i dag en stor del av den totale kandidatproduksjon og andelen vokser fra år til år.

De første tanker og ønsker om opprettelse av egne Psychology Schools kan spores tilbake til midten av 20-årene, til Cranes forslag (1925) om en profesjonskontrollert gradsordning. At idéen stadig har dukket opp, kommer til uttrykk i McKeen Cattells uttalelse i 1937: «We now have clinical, educational and industrial psychologists. There will not, however, be a profession of psychology until we have professional schools . . .» Nøyaktig 10 år senere, under en konferanse i New York i 1947 om opplæringsprogrammer i klinisk psykologi, ble tanken aktualisert av en av deltagerne (G. Gardner):

«I would like to expand my suggestion that the establishment of a School of Psychology within the university which would be independent of both the Medical School and the academic Psychological Department, but nevertheless drawing upon both groups for their faculty, would in large part solve many of the difficulties which confront us in mapping out the future of Clinical Psychology . . .» (Harrower, 1947, p. 83).

Går vi ytterligere 20 år frem i tid, til 1967, kan vi vise til at tanken nå har vunnet for-

ståelse i akademiske kretser. En kjent skikkelse i amerikansk og internasjonal psykologi, Kenneth Spence, skriver bl.a.:

«Clinical medicine extends far beyond any fields of science it depends upon, such as anatomy and physiology. Clinical psychology, in my opinion, is just like clinical medicine. It should be taught in a special school akin to the college of medicine. Such a college should have . . . departments of psychology, . . . somewhere in the academic milieu there should be a place for the behavior and physiological psychologists whose interest are centered entirely in the problem of developing laws and theories about the behavior of living organisms and who have no concern per se with the betterment of man». (Spence, 1967).

På samme tid som disse synspunkter ble fremført i USA, ble idéen om et psykologisk fakultet — som en naturlig videreføring av det nye psykologstudium — fremsatt i Norge. Den norske fakultetsetablering for psykologi kan sees på som resultat av en parallell utvikling i de to land. Begge steder dreier det seg om realisering av en idéstrømning som har sine røtter i fremveksten av profesjonell psykologi over det siste hundreåret.

Avsluttende synspunkter

Hensikten med vårt historiske tilbakeblikk har vært å få frem at de viktigste milepeler i norsk psykologi stort sett har fulgt en sekvens som det finnes likhetspunkter til i andre land. Vår egen utvikling har i høy grad blitt formet gjennom påvirkninger utenfra. Men påvirkningene har som regel mer hatt en indirekte enn en direkte form. Det har hele tiden vært snakk om en åpenhet overfor nettopp de idéer som var tilpasset vår egen spesielle situasjon. Frem til siste verdenskrig kom idépåvirkningene hovedsaklig sydfra, ofte med et ganske stort tidsintervall mellom de utenlandske innovasjoner og våre hjemlige tillempninger. Psykologisk institutt i Oslo ble etablert 30 år etter åpningen av Wundts laboratorium i Tyskland. Et par av Freuds verker fikk sin norske oversettelse praktisk talt like lenge

etter at de var utkommet for første gang. I etterkrigstiden har det skjedd en klar dreining mot vestlige impulsilder, og norsk psykologi har i mange institusjonelle forhold gjennomgått en tilsvarende utvikling som den amerikanske. I løsningen av enkelte spørsmål kan vi endog sies å ligge noe foran i tid i forhold til amerikansk psykologi.

Vi har tidligere antydnet at norsk psykologi, sammenlignet med amerikansk, har en vesentlig svakere forskningsmessig profil. Mens omlag en tredjedel av den amerikanske psykologforenings medlemmer er knyttet til akademisk eller forskningsrettede institusjoner, er den tilsvarende andel vesentlig lavere i Norge. Vårt relativt svake forskningsmiljø kommer bl.a. til uttrykk i det forholdsvise beskjedne antall norske psykologkandidater som får anledning til å gå over i stipendiat- og assistentstillinger etter avsluttet eksamen. Undertegnede har i en annen artikkel (1981 a) presentert data som viser at «andelen av nyuteksaminerte psykologer som får arbeid ved universitet, høyskole og forskningsinstitutter, er vesentlig lavere enn man finner for samtlige kandidatgrupper sett under ett». I tråd med dette er det relativt få psykologer som disputerer for doktorgraden. Det er blitt rapportert at 6,6 % av den norske legestand i 1977 hadde doktorgrad. For psykologstanden lå andelen samme år neppe høyere enn på ca. 2 %.

Et særtrekk ved det amerikanske universitetssystem er det store antall psykologer som har akademiske stillinger ved medisinske fakulteter. I 1978 hadde 2.336 psykologer slike stillinger. Dette gir et gjennomsnitt på 20,3 psykologer ved hvert medisinsk fakultet (Arnett & Martin, 1981).

En annen bemerkelsesverdig forskjell er at det ved amerikanske psykiatriske poliklinikker for voksne («Community mental health centers») er ansatt mer enn dobbelt så mange psykologer som leger, og at slike sentre like ofte blir faglig ledet av psykologer som av psykiatere (McGuire, 1980). En annen forskjell — muligens knyttet sammen med dette — er det relativt store antall amerikanske psykologer som driver privat praksis, enten alene eller i gruppepraksis.

Til slutt noen ord om Norsk Psykolog-

forening. Foreningens oppbygning på lokalavdelinger gir den stor bredde og styrke. Dens aktivitetsnivå er høyt, men sterkt preget av at over 90 % av medlemmene er lønsmottakere innenfor den offentlige sektor. Over årene har foreningen fått en klar fagforeningsprofil — med de fordeler og ulemper dette innebærer. Det har ført til en sterk innsats for å bedre medlemmenes inntekts- og arbeidsforhold, men også til en neglisjering av mange av de utfordringer norsk psykologi vil bli stilt overfor i tiden som kommer. Foreningens budsjett inneholder ingen avsetninger til policy-research eller konsekvensanalyser. Den har ikke engasjert seg i det forhold at både norsk psykologisk grunnforskning og praktisk forskning står svakere personellmessig og ressursmessig enn man skulle vente ut fra landets økonomi. Den har i liten grad beskjeftiget seg med utformingen av faglige standarder, og den har i de senere år ikke engasjert seg i arbeidet i den internasjonale psykologforening. Den har heller ikke i særlig grad beskjeftiget seg med det misforhold som for tiden er til stede mellom de nasjonaløkonomiske vekstutsikter og de psykologiske utdanningsinstitusjoners kandidatproduksjon. Foreningen har opprettet et eget fond for å yte hjelp til enkeltmedlemmer som er kommet i konflikt med sin arbeidsgiver, men har intet tilsvarende fond for å yte hjelp til foreningens egne utvalg for å etterprøve og følge opp anklager mot enkeltmedlemmer for uetisk og inkompetent yrkesutøvelse. Foreningen er preget av en særdeles ubalansert aldersfordeling blant medlemmene. En balansert aldersfordeling ville ha gitt en gjennomsnittsalder på ca. 50 år. Den sterke vekst i nyutdannede psykologer har forskjøvet gjennomsnittsalderen nedover — slik at den for øyeblikket skjønnsmessig må antas å ligge på ca. 38 år. Dette har uten tvil hatt konsekvenser for foreningens fagpolitiske profil.

I et videre perspektiv burde det være en viktig oppgave for norsk psykologi å bidra til en ressurs-spredning til land med utilstrekkelige egne fasiliteter. Dette forutsetter et sterkt mellomfolkelig engasjement og et grundig kjennskap til internasjonal psykologi. På den annen side er det viktig å ha in mente at

i det store bildet, innen verdenssamfunnet, utgjør både Norge og norsk psykologi en ørliten andel.

Referanser

- Ardila, R. Psychology in Latin America. *American Psychologist*, 1968, 23, 567-574.
- Arnett, J. L., & Martin, R. M. Psychologists in Canadian medical schools. *Professional Psychology*, 1981, 12, 237-245.
- Averasturi, L. G. Psychology and health care in Cuba. *American Psychologist*, 1980, 35, 1090-1095.
- Aweratefe, A. Clinical Psychology in the African context. *International Journal of Psychology*, 1977, 12, 231-239.
- Ching, C. C. Psychology in the People's Republic of China. *American Psychologist*, 1980, 35, 1084-1089.
- Christiansen, B. Hvor skal det ende? *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 1975, 10, 26-27.
- Christiansen, B. Arbeidsmarkedet for nye psykologer. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 1981, 18, 213-217 (a).
- Christiansen, B. Offentlige reguleringer av psykologyrket: Noen sammenlignende betraktninger. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 1981, 18, 372-381 (b).
- Crane, L. A plea for the training of professional psychologists. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1925, 20, 228-233.
- Fichter, M. M., & Wittchen, H. U. Clinical psychology and psychotherapy: A survey of the present state of professionalization in 23 countries. *American Psychologist*, 1980, 35, 16-25.
- Gottfredson, G. D., & Dyer, S. E. Health service provides in psychology. *American Psychologist*, 1978, 33, 314-338.
- Harrower, M. R. *Training in Clinical Psychology*. New York: Josiah Macy Jr. Foundation, 1947.
- Hsu, L. T., Ching, C. C., & Over, R. Recent developments in psychology within the People's Republic of China. *International Journal of Psychology*, 1980, 15, 131-144.
- Hunsdahl, J. Psykologiutdannelserne i Danmark. *Dansk Psykolognytt*, 1980, 34, nr. 17, p. 459-460.
- International Union of Psychological Science: Directory of IUPS member societies. *International Journal of Psychology*, 1970, 5, 43-56.
- International Union of Psychological Science: Directory of IUPS member societies. *International Journal of Psychology*, 1980, 15, 61-70.
- Kossakowski, A. Psychology in the German Democratic Republic. *American Psychologist*, 1980, 35, 450-460.
- Le Compte, W. A. Some recent trends in Turkish psychology. *American Psychologist*, 1980, 35, 745-749.
- May, A. R. *Mental Health Services in Europe*. WHO Offset Publication No. 23. Geneva: World Health Organization, 1976.
- McGuire, T. G. Markets for psychotherapy. In G. VandenBos: *Psychotherapy: Practice, research, Policy*. Beverly Hills, Ca.: Sage Publ., 1980.
- McKeen Cattell, J. Retrospect: Psychology as a profession. *Journal of Consulting Psychology*, 1937, 1, 1-3.
- Peterson, D. R. Is psychology a profession? *American Psychologist*, 1976, 31, 572-581.
- Pottharst, K. E. A brief history of the professional model of training. In M. Korman (Ed.): *Levels and Patterns of Professional Training in Psychology: Conference Proceedings, Vail, Colorado, July, 25.-30., 1973*. Washington, D.C., American Psychological Association, 1976.
- Ribes-Inesta, E. Psychology in Mexico. *American Psychologist*, 1968, 23, 565-566.
- Richards, J. M. & Gottfredson, G. D. Geographic distribution og U.S. psychologists. A human ecological analysis. *American Psychologist*, 1978, 33, 1-9.
- Rosenzweig, M. R. Trends in development and status of psychology. An international perspective. Paper delivered at IUPS Symposium, Luna, Peru, 1979 and updated to 1980. To be published in *International Journal of Psychology*.
- Spence, K. W. Musings of a blue ribbonite. In K. E. Clark et al.: *The scientific and professional aims of psychology*. *American Psychologist*, 1967, 21, 49-79.
- United Nations, Statistical Office: *World Statistics in Brief*. New York: United Nations, 1981.
- Watson, K. I. A brief history of clinical psychology. *Psychological Bulletin*, 1953, 50, 321-346.